

אגדה היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> יא-יז כסלו >> בבא מציעא עו-פה

גשם ורחמים

בפרק "השוכר את הפועלים" מובאת סוגיה אגדית ארוכה, המורכבת מכמה אגדות, חלקן מוכרות וידועות. מתוך כל הסוגיה נעסוק בשני קטעים, אחד בגיליון הזה ואחד בגיליון הבא. כיוון שהגיליון רואה אור בימים של בקשת גשמים, הוא עוסק בקטע מתוך הסוגיה העוסק בירידת גשם.

תרגום וביאור

ייסוריו של רבי (רבי יהודה הנשיא) על ידי מעשה שקרה באו ועל ידי מעשה הלכו.

מהו המעשה שעל ידו באו? עגל אחד הובל לשחיטה, והוא ברח, תלה את ראשו בכנף בגדו של רבי ובכה. אמר לו רבי: לך, נבראת כדי להישחט. אמרו בשמים: כיון שאינו מרחם, יבואו עליו ייסורים.

והמעשה של ידו הלכו: יום אחד שפחתו כיבדה את הבית, והיו מוטלים על הארץ בני חולדה. היא טאטאה אותם. אמר לה רבי: עזבי אותם, כתוב: "ורחמיו על כל מעשיו". אמרו בשמים: כיון שהוא מרחם, נרחם עליו.

כל השנים שהתייסר רבי אלעזר ברבי שמעון (בסיפור שמובא בגמרא לפני כן) לא נפטר אדם לפני זמנו. כל השנים שהתייסר רבי, לא היה העולם צריך גשם. וזה טוב, כיוון שאמר רבה בר רב שילא: קשה יום הגשם כיום הדין. ואמר אמימר: לולא היה נצרך לעולם, היו חכמים מתפללים ומבטלים אותו. ואף שלא ירד גשם באותו זמן, כשהיו עוקרים צנון מהאדמה, היו מוצאים מתחתיו בור מים.

הכוונה ללימוד עצמי

שאלות

מה הבעיה באמירה שהעגל נועד לשחיטה? זה נכון או לא?
האם יש בעיה לטאטא חולדות או מקקים?
מה רע בירידת גשם?

האגדה: בבא מציעא פה א

יסורי... דרבי, על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו.

על ידי מעשה באו, מאי היא?

דהווא עגלא, דהו קא ממטו ליה לשחיטה,

אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי.

אמר ליה: זיל, לך נוצרת!

אמרי: הואיל ולא קא מרחם, ליתו עליה יסורי.

על ידי מעשה הלכו -

יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא,

הוה שדיא בני כרכושתא, וקא כנשא להו.

אמר לה: שבקינהו, כתיב: "ורחמיו על כל מעשיו".

אמרי: הואיל ומרחם, נרחם עליה.

כולהו שני יסורי דרבי אלעזר, לא שכיב איניש בלא זמניה.

כולהו שני יסורי דרבי, לא איצטריף עלמא למטרא,

דאמר רבה בר רב שילא: קשה יומא דמטרא

כיומא דדינא. ואמר אמימר: אי לאו צריף

לעלמא, בעו רבנן רחמי עליהו ומבטלינן ליה.

אפלו הכי, כי הו עקרי פוגלא ממשרא, הוה

קימא בירא מליא מיא.

(הגרסה המנוקדת - מתוך אתר "דעת")

אגודת היום

גיליון 57 | בבא מציעא עו-פה
גשם ורחמים

התחזית למחר: תלותי העמיקה בסושי

- אבא, איזה כף, הגשם בא! בוא נצא לראות את השלוליות!
- אתה לא יוצא לשום מקום. איפה הסוודר? איפה המעיל? איפה המטריה, נהרסה שוב? אני הולך לחפש בארון אחת אחרת, אל תזוז!
רבי העולם מתחלק באופן מובהק לאלה שאוהבים גשם, ולאלה שמייחלים שכל הגשמים יהיו מאחורינו. באיזה צד נמצאים חז"ל? מקובל למקם אותם בצד האוהב את הגשם, הודות להרבה אמרות, תפילות וברכות ברוח זו. אבל כמו בנושאים רבים, גם בנושא הגשם אין תמונה חד-משמעית בחז"ל, ולא כל חכמינו נהנים מהגשם.

הגמרא מתארת את ייסוריו של רבי יהודה הנשיא, ומציינת שבפרק הזמן הממושך של הייסורים – הציבור לא היה זקוק לגשם. הגמרא מחדדת שאין הכוונה שהייתה בצורת, אלא שהאדמה הייתה רוויה אף שלא ירד גשם משמים. כיוון שההנחה הפשוטה, הן לאור אמרות חז"ל אחרות והן על פי התחושה הבסיסית (בפרט העולם החקלאי הקדום), היא שגשמי ברכה הם דבר רצוי, מביאה הגמרא שתי אמרות בכיוון ההפוך. יום הגשם דומה ליום הדין, לו היה אפשר חכמים היו מבטלים אותו, ולכן מובן מדוע אי-ירידת הגשמים בתקופת ייסורי רבי היא אות חיובי.

למה לבטל את הגשם? ומה משמעות עצירתו אם בשורה התחתונה האדמה רוויה, והתוצאה זהה לתוצאה של ירידת גשמים? אולי כדאי לדייק באמרה שיום הגשם הוא כיום הדין. "יום דין" אינו מושג שלילי, וגם לא בהכרח מאיים. אדרבה, יום הדין המרכזי שלנו הוא ראש השנה, ועם כל ממד היראה וכובד הראש שבו, הוא יום קדוש ומרומם. השוואת היום הגשום ליום הדין רק מאפיינת את היום, ואומרת איזו הנהגה של הקדוש ברוך הוא דומיננטית בו: מידת הדין.

הגשם הוא נפלא כשמסתכלים עליו מחלון הבית החם. בחוץ הוא יכול להיות סיוט. גם מי שנשאר בפנים לא תמיד ייהנה מזה, בעיקר אם הישארותו בבית נכפתה עליו, והיו לו תכניות אחרות לגמרי. הגשם מכריח את האדם לתפוס מחסה, להסתובב כמה שפחות בחוץ, לבטל כל דבר שאמור להתרחש במקום לא מקורה. התכניות מלמעלה הן שקובעות את סדר היום.

הגשם הוא נפלא כשמסתכלים עליו מחלון הבית החם. בחוץ הוא יכול להיות סיוט. גם מי שנשאר בפנים לא תמיד ייהנה מזה, בעיקר אם הישארותו בבית נכפתה עליו, והיו לו תכניות אחרות לגמרי. הגשם מכריח את האדם לתפוס מחסה, להסתובב כמה שפחות בחוץ, לבטל כל דבר שאמור להתרחש במקום לא מקורה. התכניות מלמעלה הן שקובעות את סדר היום, הן אלה שניתכות בעוז ברשות הרבים, והאדם מסתגר מפניהן בתוך הבית. בזה הוא מצטמצם, מתבטל כלפי השמים, מכיר בעל כורחו במקומו המוגבל. מערכת יחסים כזו, בין הגזרה מלמעלה לאדם המוגבל מלמטה, היא מערכת יחסים של דין.

החסרונות הטבועים באדם מחייבים שמדי פעם הוא יתבטל בפני מי שלמעלה ממנו, יכיר במגבלותיו ויכנע מול הקדוש ברוך הוא. יום הגשמים משרת מטרה זו. כשהוא מגיע – אנו שמחים על ההזדמנות שניתנה לנו לפגוש בגילוי האלוקי הזה, ושמחים גם באופן פשוט על ברכה גדולה, ששווה לשלם מחיר ולוותר על הנוחות למענה. עם זאת, מותר מדי פעם לחלום על עולם אחר, עולם מזוכך שבו האדם יכול לנהל מערכת יחסים ישירה ונטולת מתח עם בוראו. עולם כגן עדן המושקה על ידי נהרות.

צו המוסר הפנימי: רחמים על החי

מסיקנות האלצה

הראי"ה קוק, קטע קצר מתוך
"חזון הצמחונות והשלום"

הפילוסופיות האכזריות ביותר... אי אפשר להם להכחיש את המוחש בכל לב רגש, כי חסרון מוסרי כללי הוא במין האנושי, במה שלא יקיים את הרגש הטוב והנעלה, לבלתי קחת חיי כל חי, בשביל צרכיו והנאותיו.

וחז"ל לא התחכמו כמותה ההתחכמות הפילוסופית, ויספרו לנו שרבינו הקדוש נענש בייסורין, מפני שאמר לעגלא המובל לבי טבחא דערק תותי כנפיה: "זיל לכך נוצרת", ורפואתו ג"כ היתה ע"י מעשה, ברחמו על הני בני כרכושתא.

הנה לא עשו כמעשה הפילוסופים, לעשות חושך לאור, כדי להתפשר עם החיים המעשיים, מפני שאי אפשר כלל לצייר שאדון כל המעשים המרחם על בריותיו, ברוך הוא, ישים חק נצחי כזה בבריאתו הטובה מאד, שאי אפשר יהיה למין האנושי להתקיים כ"א בעכרו את רגש מוסרו ע"י שפך דם, יהיה גם דם בע"ח.